

DRAGAN VELIKIĆ

Bečki roman

■ Laguna ■

Copyright © 2024, Dragan Velikić
Copyright © ovog izdanja 2024, LAGUNA

Za Vida

*Ne treba da strahujemo kada nas nešto povuče nazad.
Strele posle toga uvek poleti.*

Indijanska izreka

PROLOG

Između Beča i češkog pograničnog grada Znojmo nalazi se Hiršendorf. To je jedno od onih mesta u kojem se svakih dvadesetak minuta zaustavljaju lokalni vozovi. Sasvim na obodu, u renesansnom dvorcu iz 16. veka, nalazi se zatvorska bolnica za mentalno poremećene osobe koja je u nadležnosti Ministarstva pravde Austrije. Namenjena je prekršiteljima zakona ograničenih u razumu. Ova vrsta zatvorskog sistema često se opisuje kao austrijski Gvantanamo, zbog činjenice da se zatvorenik u Austriji iznenađujuće brzo smatra neuračunljivim.

Za mnoge stručnjake to je najveća mrlja u austrijskom pravosudnom sistemu, jer se može završiti fatalno za zatvorenike, kao što se dogodilo 2015. godine upravo u Hiršendorfu, kada je mentalno oboleli zatvorenik prepušten sam sebi nakon što mu je data psihotropna droga. Preminuo je ispred nadzorne kamere na odeljenju za akutne bolesti.

Hiršendorf je mesto kakvih je na stotine u Austriji, u kojima je od svega najprisutnija tišina. I mir u kojem žive

njegovi stanovnici. Neko bi rekao idilično mesto na način na koji je idiličan i Mauthauzen, o kojem Klaudio Magris u romanu *Dunav* beleži: „U muzeju dvorca u Lincu jedna grafika iz devetnaestog veka prikazuje sliku Mauthauzena. Vedri brežuljci, prijatne kuće, na Dunavu brodići puni ljudi što veselo pozdravljaju, idilični prizor izleta na selo. Iz parobroda na reci uzdiže se nit dima.“

U ovoj priči junaci nisu bezimeni kao ona masa na bečkom Trgu heroja jednog martovskog dana 1938. godine. Cinik bi se zapitao u kojoj meri se za proteklih osam decenija taj broj umanjio.

1.

Da se pod istim okolnostima većina ljudi ponaša isto, Olga je shvatila jednog jutra u dugačkom redu ispred kase samoposluge *Julius Majnl* na Grabenu. Poslednja pakovanja toalet-papira grabila su bečka gospoda, istim manirima kao trideset godina ranije sankcijama iznureni građani Srbije.

U njenoj korpi su bile samo dve kutije crnih špageta. Približavajući se kasi, Olga sve vreme oseća kako joj u grudima raste pritisak. Jedva se suzdržava da ne izađe iz reda, spusti korpu, vrati špagete na policu, i izjuri napolje. Ipak, želja da svom sinu napravi omiljeno jelo – bakalar sa crnim špagetima, koji su se prodavali samo u *Juliusu* na Grabenu, bila je jača od panike. A panika bi je uhvatila čim bi se našla zaglavljena u nekom redu. Zato je na aerodrom dolazila tri sata pre poletanja, čekirala se među prvima, tražila uvek sedište do prolaza, sasvim blizu izlaza, kako bi što pre nakon sletanja napustila avion.

U Beč je stigla tokom prvog talasa epidemije virusa korona koji se širio Evropom i čitavim svetom. Turistička

putovanja bila su ukinuta. Sa srpskim pasošem u Austriju se moglo ući jedino uz dozvolu boravka. Otputovati iz Beograda u Beč u maju 2020. bilo je teže nego u vreme međunarodnih sankcija prema Jugoslaviji devedesetih godina. Ne samo da više nije bilo direktnog voza između ta dva grada već nije bilo ni pruge. Zbog rekonstrukcije nedostajale su tračnice na relaciji Beograd–Novi Sad. Nije bilo avionskih letova. Ukinute su redovne autobuske linije. Saobraćali su još samo retki minibusevi privatnika.

U jednom takvom vozilu, snabdevena propratnim pismom bečke advokatske kancelarije *Biber und Zon*, krenula je na put. Dok satima sedi stisnuta u neudobnom kombiju, Olga tek povremeno uspeva da pobegne u priče saputnika, da se skloni u tuđe živote. Rasplinuti se. Nestati. Ulogoriti se u nekom praznom, bezbojnom času vlastite prošlosti, koji se iznenada javi hirom sećanja. Zauvek ostati izvan vremena budućeg, zatočena u suboti koja je prethodila telefonskom pozivu u rano jutro. Premostiti košmar tako što nikada neće saznati vest koju joj Andrej javlja telefonom.

Sve boli, bilo da je u sadašnjosti, bilo u sećanju na prošlost. Zelenilo prirode s druge strane stakla, nepromenjivo, ravnodušno, nesvesno novog ciklusa kojim je krenuo njen život. Kada bi mogla utonuti u taj pejzaž, u monotoniju ravnice, osetiti blagost nedogađanja. Ostati zatočena u nesvršenom vremenu prošlom, udaljena od ambisa sutrašnjeg dana.

Iz sećanja joj iznenada iskrsava prizor najmanje stanice na svetu. Palkonja. Uspavani predeo mađarske zabiti na njihovom poslednjem porodičnom putovanju. Lokalni voz na liniji Pečuj–Vilanj zakratko zastaje ispred malene zgrade, sveže okrečene, sa tremom na kojem je jedna klupa.

Na fasadi natpis: Palkonja. Nigde nikoga. Na zvižduk nevidljivog otpravnika vozova – ili je to bio kondukter? – voz kreće. Andrej pridržava Pavla, koji se naginje kroz prozor i maše. Prizor seoske stanice ispunjen tišinom. Tu tišinu je zapamtila. Bezimeni trenutak svakodnevice, za koji je verovala da je sreća. Nema više, nema dalje.

Dvadeset tri godine kasnije sedi u kombiju privatne firme *Joca prevoz* i sa strepnjom iščekuje granični prelaz Nikelsdorf. Da li će propratno pismo advokatske kancelarije biti dovoljno za ulazak? Prvi put je bez lektire krenula na put. Jer čitati u vozu, avionu, autobusu mogla je samo kad je bila bezbrižna. U ovom času biti bezbrižan je jeres. Ne dozvoliti uniformisanom licu na granici da oseti nadmoć nad ubogim putnikom – koji je toliko drzak da opušteno čita umesto da ispoljava poštovanje preplašenim pogledom, ili makar teskobnim iščekivanjem – značilo je aktiviranje niza nepredvidivih pitanja na koja ne postoje ispravni odgovori. Lišiti policajca zadovoljstva da se na kratko oseti gospodarem sudbina tog sveta time što mu se neće isporučiti dovoljna doza snishodljivosti, ili ne udostojiti carinika izjave da se nema ništa za prijavljivanje pre nego što to pitanje uopšte postavi, značilo je povredu rituala u kojem su uloge jednom zasnagda podeljene.

Zar je moguće, pita se sve vreme Olga, dok kombi juri kroz mađarsku ravnicu, da se vratilo ono doba devedesetih godina prošlog veka? A možda nikada nije ni prošlo? I zato predah nakon Petog oktobra 2000. sa daljine od dve decenije ima status fatamorgane. Ma koliko se trudila i verovala da upravlja vlastitim životom, da ona određuje tok svakodnevice, uvek se na kraju pokaže da ruka sudbine upisuje dešavanja mimo onih planiranih.

Bez knjiga i bez novina, tokom čitavog putovanja ne prestaje da lista vlastiti život, i tako povremeno izbegne sadašnji trenutak, onu mučnu neizvesnost pod kojom živi od Andrejevog telefonskog poziva osam dana ranije. Zakratko uspeva da ne bude ona sama, da se otuđi od svega, da uroni u tamo neki život izvesne Olge.

Više to nije literatura, kada ponire u biografije svojih miljenika Pesoe, Kavafija, Džojisa, u živote njihovih likova s kojima se družila na putovanjima vozom na relaciji Beograd–Beč, na putovanjima koja su usled redovnih kašnjenja znala da potraju i više od dvanaest sati. Ovog puta književni postupak tumačenja bliskih sudbina zamenjen je sirovim životom. Njenim životom.

Sedela je u poslednjem redu, sa maskom na licu. Većim delom puta pravila se da spava, bez obzira na to što joj se mogućnost sna ni na trenutak nije nudila. Kad bi postalo naporno da na silu drži zatvorene kapke, pod zaštitom naočara za sunce okretala se prozoru i neopterećujućoj horizontali pejzaža, isprekidanoj vertikalom drveća, koju prekida horizontala zaštitne ograde, pa opet vertikalna stabala... Gotovo da bi isključila misli, samo da nije bilo iritirajuće priče sa sedišta do nje. Niko tu nikoga nije poznao, ali žena pored nje nije prestajala da govori, pronašavši žrtvu u osobi sa svoje druge strane. Njene rečenice, koliko god im se Olga opirala, nezaustavljivo su se oblikovale u uznemirujuću priču o nesigurnom sezonskom poslu, kod nepoznatog poslodavca, gde se umorna tridesetogodišnja saputnica uputila. Strah od čitave kombinatorike terao je ženu da govori, nadajući se utesi od nezainteresovane saputnice pored desnog prozora. Olga je želela samo da je svi ostave na miru, da u tišini prati

ravnicu koja brzinom od 100 kilometara na sat promiče pored nje, ali nepoznata, uplašena žena joj se uvukla u svest, o njoj razmišlja, želi da je pita zašto se upustila u tu očigledno opasnu avanturu. Savest joj nalaže da je upozori da se čuva, ali nema snage da se sretne sa njenim očima, da otvori usta, da pusti glas. U zakucima malog mozga ostaće joj kajanje i strah za sudbinu bezimene žene, sudbinu koju je sa sigurnošću naslućivala, čijem ostvarenju nije ni pokušala da stane na put.

Granicu su uspešno prešli kod Nikelsdorfa. Pola sata kasnije dočekale su je monotone fasade bečke periferije, sumorne kuće Simeringa i Favoritena. U magnovenju posmatra ulice, prepoznaje uglove, poznata mesta. Grč skamenjen u njenom želucu ne popušta, povremeno je potpuno parališe. Javlja se u talasima. Nije to više onaj isti grad u koji je trideset godina dolazila, u kojem je jedno vreme živela, od kojeg se privremeno rastajala. Sve se promenilo. I grad, i život. Osam dana ranije, telefonskim pozivom u rano jutro, počela je Olgina noć iz koje nikako da izađe.

Čitavih sat vremena je vozač razvezio putnike do njihovih odredišta. Kombi *Joca prevoza* izbija Girtlom na Karlsplac u rano majsko predvečerje. Ulična rasveta blede treperi na pozadini još uvek svetlog neba. Olga šalje poruku Andreju da uskoro stiže. Prolaze kvartom Margaretan. Prepoznaje zgrade kraja u kojem su živeli po dolasku u Beč. Na jednom uglu sijaju zelena neonska slova apoteke *Hajdn*. Kišna jesenja noć pre četvrt veka. Andrej je na službenom putu. Olga se hitro spušta Girtlom pored crkve Marijahilfer u potrazi za dežurnom apotekom. Te večeri Pavle ne prestaje da kašlje. U apoteci *Hajdn* uspeva da dobije lek bez recepta.

Andrej je već stajao ispred ulaza svoje zgrade na uglu Kajzerštrase i Zajdengase Sedmog becirka. Bilo je neke simbolike u tim imenima. Suzdržala se da ne zaplače kada ga je ugledala onako smanjenog i oronulog, ispijenog lica i dubokih podočnjaka od nespavanja. Taj prizor za trenutak upija očima drugog. Dvoje ljudi na pragu starosti. Išćilela je razlika od jedne decenije među njima. Za osam dana ostarila je i ona. Sada su generacija, slični u nemom jadu, životom pregaženi i odbačeni. Sami u tragediji koja ih je snašla. Osetila je snažan napad stida zbog nemoći. Ogoļjena, bez reči, na raskrsnici Carske ulice i Svilenog sokaka. Sluti slom i kraj čitavog jednog sveta, u bezdanu međuprostora, nemoćna da se suoči sa konfiguracijom nove stvarnosti.

Dva sata kasnije Olga i Andrej ulaze u Pavlov stan u Landštrase 72 Trećeg bečkog becirka.

2.

Čitav stan odisao je Pavlovom prisutnošću. Radnje započete pre osam dana trepere u vazduhu, i kao da će svakog časa najprirodnije da se nastave i okončaju. Zato se stvari ne smeju pomerati, niti dodirivati, jer bi i najmanja intervencija ugrozila nulti trenutak kada je njihov sin napustio taj prostor. Pavle se može iznenada pojaviti na ulaznim vratima. To im je oboma misao koja ih ne napušta. Drže je u sebi neizgovorenu.

Olga se zagledala u gumenu prostirku na podu dnevne sobe. Na njoj je radio jutarnju gimnastiku. Ne liči na Pavla da je nije sklonio.

„Bilo je rano kada su došli“, kaže Andrej pogađajući njenu misao. „Oko pola šest. Spremao se za posao.“

Olga bi sada najradije da ostane sama. Jad je manji bez svedoka. Mučno joj je Andrejevo prisustvo, još od trenutka kada su ušli u njegov stan u Zajdengase. Ne sumnja da je sve preduzeo, našao dobrog advokata, iščitao iskaze svedoka, prihvatio stanje stvari, za trenutak čak

poverovao, barem delimično, u čudovišne optužbe. U svakom slučaju dopustio je sebi da posumnja u vlastito dete, ali ne i u državni aparat zemlje čiji pasoš poseduje već petnaest godina. Na to se svodi njihov nesporazum od samog početka. Andrejeva nespornost na pobunu. Neprikosnovenost autoriteta.

„Umorna sam“, kaže Olga.

Razumeo je da želi da ostane sama. Na odlasku joj kaže da sutra u podne idu s advokatom kod Pavla. On je još uvek u izolaciji, ali advokat će joj izdejtstvovati da ga nakratko vidi kroz stakleni zid sobe za posete. „Ponesi pasoš.“

Olga se odsutno osmehne. „Hvala ti.“

Kada je otišao, zaključava ulazna vrata. Gornja fioka široke komode u predsoblju, u kojoj se nalazi priručna apoteka, nije sasvim zatvorena. Sva je izrovana. Pretres je bio detaljan. Gde li je za to vreme stajao Pavle? Koliko dugo je sve to trajalo? I kasnije, odvođenje u policijsku stanicu. Sigurno su mu stavili lisice. Da li je na putu od stana do vozila nekoga sreo? Pekara pored ulaza u zgradu, u kojoj svakoga jutro kupuje pecivo, u to je vreme otvorena. Da li je spuštenu pogleda ušao u policijsko vozilo? Ili je u vidokrugu uhvatio lice nekog suseda? Devojku iz pekare?

On je živ. To je jedino važno. Sutra će ga videti.

Do ponoći Olga kao mesečar hoda stanom. Svuda oko nje je Pavle. Koji god predmet da uzme, gde god da spusti dlan, šta god da pogleda, ona dotakne Pavlov trag. Olga je u dodiru sa njim. Susret razvučen u vremenskom rastojanju od osam dana. Kada otvori česmu, uzme čašu, upali svetlo, otvori prozor, obriše ruke, svuda je on. Dodirom razgovaraju. Ako bi sada ispustila tanjir na pod, Pavlu bi

se moglo nešto dogoditi. Svakako loše. U zatvoru nema ničeg dobrog. I zato ne sme ništa ispustiti, slomiti, razbiti.

Poluprazna korpa za prljav veš. Žena koja mu čisti stan očito je nedavno bila. Na nameštaju jedva da se nazire tanušni pokrov prašine. Košulje su ispeglane i složene u ormanu. Trenerka prebačena preko naslona fotelje. Uzima je i prinosi licu. Udiše duboko.

Na podu pored noćnog ormarića nekoliko knjiga na nemačkom. Podiže onu sa vrha, najdeblju. Robert Schindel: *Der Kalte*.

Ledeni, prevodi naglas. Kartonski obeleživač je negde na sredini. Otvara stranicu do koje je stigao. Preleće pogledom po tekstu. Olovkom podvučena rečenica: „Jevrejin koji riba trotoar“. Vraća knjigu na gomilu.

Za trenutak je na Judenplacu, jednog sparnog julskog jutra. Prvi dan na kursu nemačkog jezika u školi za strance. Na trgu je buka, pa su prozori učionice zatvoreni. U pauzama ih otvore, i posmatraju kako radnici postavljaju kamene kocke i granitnim pločama prekrivaju trotoar. Kada u podne krene kući, Olga zastaje izvan zone gradilišta, pored ogromnih panoa sa crnobelim fotografijama. Na njima su Jevreji koji kleče i četkicama za zube čiste trotoare. Njihovi sugrađani ih posmatraju. Neki se smeju. Na jednom panou u kratkom tekstu nalazi godinu 1938.

Čini joj se da su od tog prvog dana u školi na Judenplacu, kada je videla izložbu o Jevrejima, prošla tri veka, a ne tri decenije. Šta je sve stalo u tu deonicu njenog života? Nekoliko početaka. I ovaj život, koji se najavio telefonskim pozivom osam dana ranije, još je jedan početak.

Kako ga savladati, proći maglom koja se širi nad sutrašnjim danom, sivim i dugačkim, razvučenim nad

sumnjivim pluralom? Nema množine, sve je to jedan jedini dan, rastegnut kroz sumornu budućnost. Nevidljivi teg vuče je sve dublje u paklenu neizvesnost što je zaposela svaki delić njene svesti. Odbija crne slutnje Andrejeve koje je u Zajdengase prvi put izgovorio.

„Moramo biti spremni na najgore.“ Tako je rekao. To je Andrej. Osigurati se unapred. Ne dozvoliti iznenađenja, uvek u bekstvu od bola. Ublažiti gubitak, nikada se ne prepuštati osećanjima do kraja. Ne uznemiravati se. Uljuljkivati se udobnostima. Takvu je i ženu našao, smernu i poslušnu, da sve bude ležerno, bez suvišnih emocija, da se spokojno ispija melanž, čitaju novine, odmahnuti rukom na događaje crne hronike koje ne bi ni bilo da nema stranaca, obilni ručkovi već u podne, prošetati nakit i bunde promenadom, prepustiti se bezbrižnosti sezone balova, živeti od rente, od nasleđa predaka, nastaviti dalje u ritmu Španske škole jahanja paradnim korakom lipicanera, obezbediti potomstvu komociju rentijerstva – najsigurnijeg čuvara odsustva života.

Kako je malo trebalo da se pojave sva ta naličja, da ništa ne bude onako kako se predstavlja. Tako očajna, Olga je poževela dosadu, nedogađanje, mrtvilo. Utonuti u gomilu koja se kreće bečkim ulicama. Biti bezimena. Biti niko.

3.

Andrej je te večeri sam u stanu. Monika je otišla kod ćerke u Sankt Pelten, sklonila se kako bi u tom mučnom času izbegla susret sa Olgom. Odavno je govorila Andreju da je Pavle odrastao pod staklenim zvonom, nepripremljen na hijene kojih je puna bečka Centralna bolnica, a baš tamo ga je Andrej, nakon diplomiranja, usmerio svojim vezama. Trebalo ga je pustiti da sam odabere sebi put, kao što je to činila njena ćerka Ana. I zato, kada je na šestoj godini studija medicine, nakon semestra provedenog u Americi, pomišljao da tamo ostane, po cenu da mora krenuti studije iz početka, trebalo ga je u tome podržati.

A šta je radio Andrej? Stalno se vraćao na vlastiti primer kako je, došavši u Austriju kao stomatolog sa višegodišnjim iskustvom, morao da završi dve godine medicine ne bi li nostrifikovao diplomu. U to vreme još uvek su studije stomatologije u Beču bile deo studija medicine. Zašto da Pavle gubi godine, kao što je on to činio? Ako želi u Ameriku, neka tamo ode kao specijalista. Sledila

su, zatim, prepričavanja priča drugih o robovskom radu, kratkim godišnjim odmorima, i na kraju zaključak da je Amerika iluzija, i da se nigde ne živi tako komotno kao u Austriji.

Ostavivši Olgu u Pavlovom stanu, Andrej je došao kući peške. Fizički se izmoriti što više kako bi lakše zaspao. Međutim, san ga nije hteo. Do zore se prevrtao u krevetu, izlazio na terasu, pušio. Otkako je Pavle uhapšen, Andrej nije sastavio više od tri-četiri sata spavanja u jednom komadu. Pre nego što otvori oči, još uvek u polusnu, osetio bi malaksalost, nemoć da otkloni proganjajuće prizore koji već osam dana opsedaju njegovu svest. Ne uspeva mu ni da se za nekoliko minuta skloni u kakav zabran prošlosti, da utone u zaborav svega što se dogodilo u prethodnih osam dana.

Skrhan saznanjem da je i njemu graknula ona skrivena, potuljena Austrija, čije postojanje je negirao čitavog života, postao je senka. Ta Austrija sa nebrojenim naličjima, koja su mu otkrivali Tibor i Rita, i dalje je tu. Sa njenom demonskom pojavom suočava se i Pavle. Ona Austrija, koju je Andrej smatrao izmišljotinom bečkih levičara. I kako je samo bio zbunjen kada mu je hrvatska spisateljica Daša Drndić rekla da je Austrija prostor u kojem je moguća svaka gadost, prostor koji podnosi sve osim iskrenosti. Austrija je krematorijum za čiste duše! Tako je rekla.

Jasno čuje vibraciju njenog glasa. Sve vreme sagovornika drži u predvorju imperativa, ne dozvoljava mu da mrdne dok ga obasipa slapovima reči. Poslednji put ju je video u Rovinju. Rekla mu je da je bolesna i da joj lekari ne daju više od godinu dana. Umrkla je tri meseca kasnije.

Pokušava da trikom namami san. Poći za Dašom, gubiti polako nit priče, rasplinuti se prisećanjem nevažnih detalja. I tako zaspati.

Došla je jednog popodneva u njegovu ordinaciju žaleći se na potuljen bol u plombiranoj šestici. Bio je iznenađen savršenim stanjem njene vilice. Nije joj nedostajao nijedan zub. Na snimku se ukazao dubok kvar pod plombom. Trebalo je lečiti zub. Ali za to nije bilo vremena, jer spisateljica je u Beču na kraćoj književnoj stipendiji. Kroz mesec dana vraća se u Hrvatsku. Andrej predlaže da on započne, a da njen zubar završi lečenje.

I tako je počelo jedno prijateljstvo.

Dubine se otvore odjednom, isporuče dugo potiskivane terete prošlosti, stiže pakao arhive, tamo gde se taloži sve ono što se prećutalo, neprerađene uvrede, odustajanja da se otkrije šta to tišti, da se dodirne dno sumnje, da se plati poduži račun nesuočavanja – kao da ništa nije bilo, a bilo je – jer sve se događa s razlogom. Na kraju se slovne greške sudbine ispravljaju, i putovanje u nigde, i u ništa, se okončava.

Andrej je žudeo za komforom, računao sa izvesnošću na život bez bola. Tragiku života gledati na filmu, uzimati je u malim dozama, kao vakcinu, protiv uroka. On je insistirao da Pavle završi medicinu u Beču. Sve vreme studija ga izdržava, plaća mu stan u Landštrase. Međutim, velikodušno je Olgi prepustio da nakon razvoda povede sa sobom u Beograd i Pavla. Zapravo nije tu bilo nikakve velikodušnosti. Petogodišnjem detetu najbolje je uz majku. A velikodušna je bila samo alimentacija kojom je Andrej kupio novi život. Izmileo kao glista iz zagušljive futrole braka, izvukao se iz svakodnevice koja se ispostavila kao

slepa ulica. Toliko je još života pred njim. Tako je on sebi objasnio vitalnost.

Prvi jutarnji tramvaj na liniji 5 prošao je Kajzerštrase. Polako se pale svetla u stanovima okolnih zgrada. Pre samo dve sedmice, bila je nedelja, Andrej je ustao u praskozorje, i nećujno, da ne probudi Moniku, sišao sa galerije spavaće sobe u dnevni boravak. Skuvao je kafu, izašao na terasu, i zapalio cigaretu. Boja neba najavljivala je sunčan dan. Naslonjen na ogradu, sa osmatračnice šestog sprata, kružio je pogledom po okolnim zgradama, po malenim vrtovima na krovovima i prostranim terasama. Osećao je kao nikada do tada dubok spokoj. Za pola godine odlazi u penziju. Ordinaciju će ustupiti uz dobru nadoknadu mlađem kolegi s kojim već godinama radi. Kao što ju je i on deset godina ranije od Tibora preuzeo. Čim se smiri ova pošast virusa korona, krenuće s Monikom na egzotična putovanja.

Konstatovao je, ne bez pritajenog zadovoljstva, kojem zbog sujeverja nije dozvolio da se ispolji u punom formatu, da ima razloga da se oseća srećnim. Brak sa Monikom je baš takav kako je on zamišljao idealnu vezu, nimalo opterećujući viškovima emocija i posesivnošću, ugodno izmaknut brak, onako kako nikada nije moglo biti s Olgom. Svi su zdravi. Pavle napreduje na poslu u Centralnoj bolnici. Već dve godine je na specijalizaciji forenzičke psihijatrije u zatvorskoj bolnici u Hiršendorfu. Smeška mu se sjajna budućnost.

Pet dana kasnije Pavle je uhapšen. Devet kolega na poslu optužilo ga je, pošto su pojeli kolač kojim ih je počastio, da su imali simptome trovanja. Buknuo je skandal. Pavle

je odmah dobio otkaz. Pritvoren je u istražnom zatvoru u Nojburgu, pored Beča. Zbog epidemije virusa korona svaki je uhapšenik morao da provede dve nedelje u izolaciji.

Advokat kojeg je Andrej angažovao, jedan od najboljih krivičara u Beču, rekao je da davno nije video tako kontradiktornu optužbu. Ukoliko bi se dokazalo sve ono za šta kolege sumnjiče njegovog sina, bio bi osuđen po članu 87 krivičnog zakona Austrije, kojim se sankcionišu namerno nanesene teške telesne povrede, za šta sleduje jedna do deset godina zatvora. U slučaju da državni veštak ustanovi da je okrivljeni mentalno bolestan, to bi podrazumevalo obavezno lečenje u nekoj državnoj instituciji. Čitav slučaj mu deluje bizarno. Nedostaje motiv. Zašto bi jedan lekar za trovanje koristio medikamente za smirenje? I kako je moguće da su u krvi i urinu onih koji ga optužuju pronađeni kod svakoga od njih tragovi različitih supstanci? Kao da nisu jeli isti kolač? A tvrde da pre toga nisu uzimali čak ni aspirin.

„Ovde su iskazi svedoka koji terete vašeg sina za nanošenje teških telesnih povreda“, rekao je advokat i pružio Andreju fasciklu. „Na osnovu priloženog ne vidim mogućnost za podizanje tužbe, osim ako u toku istražnog postupka tužilac ne pronađe kakav konkretniji dokaz. Famosni kolač odmah je poslat na laboratorijsku analizu.“

„Kada će stići rezultat?“

„To su komplikovane pretrage. U nekim slučajevima traju i do dva meseca. Pored hemijske analize kolača, nalaz državnog veštaka koji će obaviti psihijatrijski pregled vašeg sina biće presudan za dalji postupak. Ali prvo moramo sačekati da prođe izolacija. Zbog virusa korona sve je usporeno.“

Andrej je uzeo fasciklu.

Čim je došao kući, iščitao je trideset strana zapisnika. Sve vreme imao je osećaj da se kreće kroz Šekspirovu tragediju. Iskazi svedoka teretili su Pavla da je psihotičan, agresivan, a njegov šef u Hiršendorfu, dr Martin Smetana, nije isključio čak ni šizofreniju.

Pozvao je telefonom Tibora, koji tek što je u listu *Salcburger nahrihten* pročitao vest o lekaru trovaču iz zatvorske bolnice u Hiršendorfu.

„Dođi odmah“, bila je Tiborova reakcija kada mu je Andrej rekao da je uhapšeni lekar upravo Pavle.

4.

Ustala je rano, tek što je prošlo pet. Čitave noći bila je u polusnu. Ali ni tada iz njene svesti nije ni za tren iščezavala misao o sinu. Činilo joj se da će svakog časa doći sa dežurstva.

Popivši kafu, odlučila je da ode na Dunavski kanal, tamo gde je provodila sate tokom svog bečkog života, kao i prilikom kasnijih poseta Pavlu.

Fridens Brike – Most mira. Olgino mesto susreta sa sobom, prostor svođenja računa. Ritual ustanovljen nakon njene prve bečke godine, u jesen 1992, kada je na toj stanici izašla iz tramvaja privučena prizorom šarenog dimnjaka u daljini. Spustila se stepenicama do obale kanala, i krenula prema fabrici za spaljivanje đubreta. Kasnije će saznati da je njen autor Hundertvasser, veseli bečki genije koji je prezirao ravne linije. Na njegovim slikama, na zgradama koje je projektovao, sve vibrira, sve se lomi i rasipa u slavu života. Fabrika za spaljivanje đubreta podsećala je Olgu na objekat prenesen iz luna-parka. Probavni trakt Beča završavao se u toj šarenoj građevini kao iz bajke. Kakva pohvala đubretu!

Dvadeset osam godina kasnije na istoj ruti. Pešice je savladala razdaljinu od Pavlovog stana do Uranije. Dok hoda duž Landštrase Haupštrase, povremeno je mimoiđu fijakeri na putu do svog zbornog mesta ispred katedrale na Štefansplacu. Beč je bez turista tog leta 2020. godine. Koga li voze fijakeristi? Ili po navici čekaju? Sve vreme pokušava da zatrpa onu jedinu misao koja rije kroz ruševine, ne dozvoljava joj predah, sprečava je da makar na trenutak zastane u nekom zatonu prošlosti, da odluta marginama, tamo gde još nije stigla vest o Pavlovom hapšenju. Kako da se oslobodi crnila u koje tone već deveti dan, slomljena neizvesnošću, svim onim jezivim opsesijama koje joj je sinoć sručio Andrej? Zar je moguće da je makar za trenutak poverovao u to da je njihov sin uradio ono za šta ga optužuju? Verovatnoća je ispunjava užasom. I ti ljudi oko Pavla ponašaju se kao srednjovekovni lovci na veštice. Zgrozila se od magluštine koja lebdi uglednim esnafom u kojem se našao njen sin, od konstrukcija dostojnih inkvizicije, kojima ga terete kolege. Ispostavilo se da su joj slutnje bile opravdane, da je bila u pravu kada je pokušavala da ga odvrati od psihijatrije. U igri je bila neurologija, čak i dermatologija. Nažalost, ukazala se mogućnost, koja se po Andrejevom mišljenju nije smela propustiti. Na odeljenju socijalne psihijatrije bečke Centralne bolnice raspisan je konkurs za lekara asistenta. I tako se Pavle našao u lavirintu ustanove pred kojom je Andrej osećao strahopoštovanje.

Olga se sećala Ritine reakcije na vest da se Pavle zaposlilo u bečkoj Centralnoj bolnici. Otvoreno joj je rekla da ona nikada svoje dete ne bi poslala u to leglo korupcije, u tu kloaku surevnjivosti i licemerja. Centralna bolnica je

gora od države u kojoj se nalazi, kaže Rita, napomenuvši da su se od samog početka izgradnje te bolnice, sedamdesetih godina prošlog veka, za nju vezivale afere i skandali. Od utaje poreza, nehumanih odnosa do građevinske i farmaceutske mafije.

Stigavši do Uranije, uputila se obalom Dunavskog kanala. Povremeno koridorom u dubini zemlje protutnji metro sa linije broj četiri. Za trenutak izbije na svetlost dana, pa opet zaroni. Tog ranog jutra na Mostu mira, dok posmatra džogere, šetače, bicikliste, vlasnike pasa u šetnji sa svojim ljubimcima, Olga oseća buđenje ogromnog organizma grada. Odavno su već krenuli opsluživači iz pograničnih mesta Češke, Slovačke, Mađarske... do svojih radnih mesta po bolnicama, privatnim kućama, staračkim domovima, gradilištima... Negovateljice, baštovani, čistačice, kelneri, građevinski radnici... Svi oni pokrenuti zakonom ponude i potražnje formiraju svoje male, nevidljive živote u tom haosu epidemije virusa korona, koja je u proleće 2020. godine zaustavila svet.

Pomislila je na logoreičnu saputnicu iz kombija *Joca prevoza*. Kako je ona provela noć? Da li je začutala? To su samo iskre misli, koje blesnu i odmah utrnu, pokušaj da zatrpa vlastitu novonastalu svakodnevicu, onaj duboki rov nastao nakon Pavlovog hapšenja, rov koji zjapi kao otvoren grob, i preti da je proguta, i u njemu ostane živa zakopana do konačnog kraja.

Život se preokrenuo u času kada je poverovala da se kreće sigurnim plovnim putem, da u sve tri stavke horoskopa – posao, ljubav, zdravlje – nema iznenađenja. Privatna škola za strane jezike, u kojoj radi već osam godina,

pruža joj stabilnu egzistenciju u vremenu opšte nesigurnosti u Srbiji. Veza sa Rudijem pokazala se postojanom, uprkos činjenici da žive na dve adrese, svako u svom stanu. A zdravstveni karton je bez naznaka hroničnih bolesti, iako je mesec dana ranije napunila šezdeset godina.

Hodajući tog ranog jutra obalom Dunavskog kanala, poželela je da se zaustavi u vremenu prošlom. Ostati zauvek tamo, kao da bi to bio način da se izbegne sve loše, svi nemili događaji koji će uslediti u budućnosti, koji su se zapravo već dogodili, pa i Pavlovo hapšenje, čitava ta intriga u kojoj se našao, u koju je upao. A sve je bilo upisano mnogo ranije. U glavi joj se jasno ustoličuje misao da početak zapravo i ne postoji u okviru pojedinačnog života. Postoji samo kraj.

Dok je živela u Beču, odlazak na Dunavski kanal bio je pokušaj da hodajući skupi snagu za pogled unapred. U trenucima pomračenja, gubljenja nade, mučnih prebiranja po onome što je saldo njenog života, u prvim najavama krize u braku s Andrejem, kada je odbijala da se suoči sa očiglednim činjenicama da u njihovoj vezi nešto suštinski ne funkcioniše, pogled u vodu ispunio bi je snagom i spokojem. Voda je bila njena crkva. Hodajući pustim obalama, dosegla bi za trenutak onu željenu vibraciju, bez koje nema pristupa sebi. Porazi tada više ne bi bili porazi, već neminovnosti na putu spoznaje. Suočiti se sa sobom, ogoliti se, ne odustajati, hodati, hodati... Kao što je hodala one jeseni kada je oko nje čitav svet tonuo.

Ni posle šest godina zajedničkog života u Beču, i završenog trogodišnjeg kursa nemačkog jezika u školi na Judenplacu, Olga se nije navikla na život koji je polako

formirao njenu svakodnevicu. Tačnije, nije se navikla na onog drugog Andreja koji se odjednom kao duh iz boce stvorio pored nje. Dugo je potiskivala saznanje da se promenio, da to nije ona ista osoba sa početka njihove veze. I zato je razočaranje bilo veće kada se suočila sa stanjem stvari, kada je konačno progledala. Nisu njegovi povremeni flertovi bili razlog da posle devet godina zajedničkog života donese odluku o razvodu. Presudilo je otkriće da je u Andreja upisivala nešto čega nema. Nije se on pretvarao, nikakvog tu kamufliranja nije bilo. Niko nikoga nije lagao, samo su njih dvoje različite poglede istom šifrom obeležavali. U početku svake veze mrtve straže dremaju. Nalazi se ono što se želi, mnogo toga se po sebi podrazumeva. A onda malena grudva pokrene lavinu.

Dugo je Olgin trebalo da nasluti tu veliku zabunu, koja će za posledicu imati njihovo neminovno razilaženje. Naravno, mogli su još godinama ostati zajedno, kao što većina čini, živeti u samoobmanama, izgraditi himere, pomiriti se sa sudbinom. I to bi bio nekakav život. I takav život donosio bi povremene radosti. S vremenom bi navike izgradile jednu podnošljivu egzistenciju. Međutim, Olgin alarm bivao je sve glasniji, nije ga bilo moguće isključiti. Slutila je da što više vreme bude prolazilo, to će u njoj biti sve manje snage i spremnosti da donese odluku koja pomera život iz korena. I njen, i Pavlov.

Neograničene su mogućnosti metamorfoza ljubavnih veza. U kakve se sve patološke oblike životi mogu pretvoriti! Koliko simbioza, a ne brakova je bilo u njihovom okruženju. Koliko prećutnih sporazuma. Koliko laži i licemerja. Zar toj kolekciji dodati vlastiti brak? Ipak, zaprepastila ju je Andrejeva reakcija na njenu odluku. Kao

da je samo to čekao. Bio je pun razumevanja. I on misli da njihov brak više nema smisla, i da je zato najbolje da se razidu. Najvažnije je na pravi način to objasniti Pavlu.

Užasnula se od Andrejeve podlosti. Odjednom se smanjio. Za tren-dva savladao ju je osećaj nepodnošljive odvratnosti što sa tim čovekom ima dete. Čitav život joj se zaljuljao. Iskrsavali su kadrovi njihove priče, od trenutka kada je prvi put došla u Andrejevu ordinaciju, obostrana strast, bračno putovanje u Portorož, cvetanje mora te jeseni na jadranskoj obali – prljavozeleni talasi, penasta sluz na hridima. Ta slika se opirala zaboravu, i kada je dve godine kasnije počeo raspad Jugoslavije, Olga je tvrdila da je cvetanje mora najavilo katastrofu. Andrej se smejao njenoj potrebi da sve objasni, da svemu nađe uzrok, da ne ostavi nimalo prostora za neobjašnjivo, za čudno i tajnovito. Naknadnom pameću revidirala je prošlost. Nemoguće je promeniti ono što je bilo. Prošlost pripada nekom drugom pejzažu. Svaka korekcija nova je laž. Nema te svevideće pozicije, te tačke u vremenu odakle se vidi istina, jedna jedina za sve, i zauvek.

Život se sam pobrine za vlastito produženje, govorio je Andrej. Kakav bi to život bio, i da li bi ga uopšte bilo kada bi logika, racio, ili samo puste želje, određivale prirodu veze koja će biti dugovečna? Život bi se ugasio. I zato u početku žlezde određuju smer. A kada se one umire, kada se dogodi ono što je nezaustavljivo – jedan novi život – tek tada počinje da radi um, iz dubina memorije isplivaju prizori koji su jasno nagovestili ono što će neminovno doći. To nije utešno, ali potpuna predvidivost ugasila bi život.

Kako je on lepo objašnjavao, i najavljivao ono što će neminovno doći. Vrednosti koje je poštovao, ljudi sa